

שלום כיתה א'

Zada Badarne

המאמר מצביע על חשיבותו של גיל הילד בעת הכניסה לבית הספר, מתייחס לעניין גיל כעניין משמעותי ומשפיע על תפקודו של הילד במהלך חיי הלימודים שלו בבית הספר, המניפולציה נעשית במאמר בין מאפייני הילד עצמו כישות נפרדת ובין הילד עם הסביבה שלו, כאשר הגיל הוא דבר ענייני להסתגלות ברמה התפתחותית מבחינה רגשית, חברתית ולימודית.

מילות מפתח: הגיל המתאים, הסתגלות, מעברת צעד ראשון, מבנה, גיל והתפתחות.

הכניסה לבית הספר היסודי

הכניסה לכיתה א' הוא מעבר דרמטי ומשמעותי, המסמל את התחלתו של המסע הארוך של הילד במערכת החינוך הממוסדת ובעולם הלימודים ההישגי. הינה אירוע המלווה בהתרגשות רבה של ילדים ושל בני ההורים, בתקופה זו של כניסת הילד לכיתה א' מציפים רגשות סותרים ומעורבים: מצד אחד יש ציפיות, ומהצד שני יש שאלות ותהיות. לשם כך המפגש הראשון של התלמידים עם בית הספר עשוי להיות בעל פוטנציאל של לחץ, חוסר הוודאות, תחושת אי-הביטחון במרחב פיזי ובמרחב החברתי חדשים עשויים ליצור מתח ולחץ.

הכניסה לבית הספר היא נקודה חשובה הנחשבת משפיעה על התנהגות, מעוררת שינויים באישיות הילד ובהתנהגותו, אולם גם עידן לימודי חדש, מפנה חשוב בחייו של הילד, מעוררת שינויים באישיות הילד, שינויי בתחומי אחריות ללמידה, וקבלת רפלקציה על הלמידה. הכניסה לבית הספר מעמידה בפני הילדים דרישות, להתאים את עצמם לדרישות לימוד ולנורמות התנהגות חדשות, נדרש מהם כושר לדחות סיפוק מידי ויכולת לבטל במידה מסוימת את רצונם האישי מפני רצון הקבוצה.

הגיל המתאים לכניסה לבית הספר היסודי

בספרות המחקרית והמקצועית הייתה התעניינות רבת משמעות אודות זיהוי הגיל המתאים להתחלת הלמידה בבית הספר היסודי, דבר הטמון בהשערות, בהוכחות בוויכוחים על מידת השפעתו של אפקט הגיל על המוכנות ללמידה בעת הכניסה לבית הספר, חוקרים אשר הציגו את שיעורי השפעה והציגו את חשיבותו של משתנה הגיל שהילד מתחיל בו את הצעד הראשון בדרכיו אל בית הספר וללמידה פורמאלית. הממצאים היו מגוונים ושיעורי ההשפעה הם שונים, בחלק הדגש הוא על שעור גבוהה בהשפעת נתוני האישיות והמטען הגנטי של בחלק אחר דגש על

חשיבות שלב ההתפתחות שנמצא בו הילד לעומת נתוני סביבה כולל תמיכה משפחתית והשקעה ואיכות החינוך. הוויכוח המרכזי בספרות המחקרית נשען ברוב המקרים ברובד של השפעת גיל הכניסה לבית ברמה של השפעה על מדדים והישגים לימודיים באופן מיוחד,

[Black et al, 2008,; Leuven et al, 2010,; szilvia & jonson, 2011).

בחלק מן המחקרים נחשב אפקט הגיל בעת הכניסה לבית הספר על היותו מרכיב חשוב אינו המרכיב המכריע והמשפיע הדומיננטי על המוכנות והסתגלות, (Raju & khaja 2007).

במקביל נחשב הרקע של המשפחה כמרכיב חזק המקבל הכרה מחקרית רחבה יותר, ונחשב מרכיב זה של איכות החינוך בבית, התמיכה המשפחתית והאינטראקציה האיכותית והאווירה בבית, הסביבה, השכלת ההורים, היחס בין ילדים למבוגרים ואיכות החינוך והתיווך **בין הילדים למבוגרים** דבר זה הוא הכי חזק והכי משפיע על מוכנות. **איכות החינוך כוללת בין היתר** פעילויות העשרה, העשרת הסביבה החינוכית בבית בחומרי למידה והצבת תנאים ומוטיבים שונים, גירויים, תמיכה, הערכת הניסיון והעשרת הסביבה הביתית הפיזית במגוון חומרי למידה. אומנם מחקרים מצביעים על גיל הכניסה כמרכיב מכריע ומשפיע ומשמעותי על התפקוד בבית הספר ועל תהליך הלמידה לאורך שנות הלימוד, אך נתון זה של הגיל בעת הכניסה לבית הספר יהיה חזק יותר על ילדים בעלי רקע משפחתי נמוך, או שהם ממצב סוציאקונומי נמוך או אוכלוסיות מצוקה, בכך השפעת הגיל עולה ויורדת על ציר החשיבות ללמידה כמידת ההשפעה בהתאם לרקע המשפחתי, השפעת הגיל בהשוואה בין ילדים במעמד משפחתי גבוה תהיה חזקה יותר מאשר ילדים שמעמד המשפחה שלהם הוא נמוך.

מחקרים שנעשה בהם השוואה בין גורם הגיל לגורמים אחרים נמצא אומנם הגיל כמשתנה חשוב וחזק, אך ישנה גורמים חזקים יותר המנבאים הצלחה לימודית כמו התערבות חינוכית תורמת יותר לשיפור היכולת הקוגניטיבית מאשר הגיל, (Crone, 1997), השפעה של הכנת הילד, תכונות והעשרה ותגבור שיפור מיומנויות קריאה וכתובה הם משפיעים על צמצום הפער הגילאי. בחלק אחר מן המחקרים התקבלה המסקנה כי המטען הגנטי הוא הכי חשוב, וההשפעה שלו היא רחבה יותר, חזקה יותר מאשר מרכיבים אחרים, ההבדל בין תלמידים קיים בגלל השיעור הגנטי ולא השיעור הסביבתי, משפחתי ו תרבותי הקשור במעמד ההורים ובסביבה או הסטטוס המשפחתי, (Elder & Lubotsky, 2008).

הרבה מחקרים אימצו ראייה של השפעת הגיל שקשור במרכיב הגנטי התפתחותי שהוא משמעותי, הבדל גילאי בכתה עניינו הבדלים בהישגים לימודיים ובמיומנויות למידה חשבון ואוריינות, הבדלים גדולים ומשמעותיים בצורה ברורה, אשר מתקיים ויכוח בספרות המחקרית אודות הפער בהישגים וברמת התפקוד על סולם הכתות במהלך בית הספר, בחלק מהם הפוקוס הינו כי הפער הגילאי בין תלמידים יהיה משמעותי וחזק יותר בכתות נמוכות כמו כתה א' וכתה ב, (Cameron 1990; Crosser, 1991). בחלק אחר ציינו כי להבדל גילאי בכתה יהיה פער עצום ומשמעותי גדול יותר בכתות נמוכות וגם לאורך כל כיתות בית הספר היסודי, לעומת מחקרים שהדגישו את ההבדל כצנוע בכיתות נמוכות וגם בגן (Cameron, 1986), מחקרים שבדקו את אפקט הגיל בכתות נמוכות מצאו פער תפקודי לימודי, באוריינות, בהבעה, בחשבון ובכל המיומנויות, והפער הולך וצמצם בגילאים מתקדמים יותר.

התחלת הלימודים בבית הספר היסודי במדינת ישראל

הכניסה לבית הספר מתרחשת במדינת ישראל בסביבות גיל שש, כאשר סבורים כי כל הילדים מגיעים לרמה של בשלות פיזית, רגשית-חברתית, תחושתית-תנועתית ושכלית המאפשרת להם להתחיל את הלמידה הפורמאלית בבית הספר על כל המשתמע מכך של הישגים לימודיים, (לביא חיה, שקד רות, אגף חינוך קדם יסודי 2006).

בית הספר מהווה מסגרת נפרדת מגן הילדים מבחינה ארגונית, פיזית, וגיאוגרפית, לכן במשרד החינוך ישנה הכבדה על בניית תכנית מעבר בין שני המסגרות, תכנית מעברים היא באחריות המוסד החינוכי ובעיקר ב"ס, לכן תיאום בין מערכות על אופי המעבר מהגן אל ב"ס קיים, אך לפעמים ובהרבה מקרים קיים בצורה חלקית המתבטא במפגשים בודדים בין צוות הגן לבין צוות ב"ס, בנוסף לפעילות אחת או שתיים במשך השנה, המיקוד הינו העדר תכנית מעבר אחידה מובנית ופורמאלית ומערכתית. בישראל ישנה חוקים מרכזיים שמסדירים את פעולותיה של מערכת החינוך, * חוק לימוד חובה, התש"ט-1949. חוק זה קובע כי המדינה אחראית למתן חינוך חובה חינם לכל ילד בישראל מגיל 3 ועד גיל 17 במוסד חינוכי מוכר, וכי הורי הילד מחויבים לשלוח את ילדם למוסד חינוך מסוג זה. מטרת חוק זה היא לתת

הזדמנות שווה בקבלת חינוך והשכלה לכל ילדי המדינה ללא אפליה על רקע כלכלי, עדתי או מגזרי.

גיל החתך לכניסה לִצֵס (cute date)

גיל התחלת בית הספר ברוב מדינות העולם הוא גיל החתך של שש שנים בעת הכניסה. (Suggate, 2009), ציין בתוכנית המחקר הבינלאומי PIZA כי גיל הכניסה עניינו גיל החתך בעת הכניסה והמקובל הוא גיל שש שנים, במחקר הבינלאומי זיהה Suggate כי מתוך רשימה של גיל החתך במדינות העולם מצא כי ב 33 מדינה גיל החתך הוא גיל שש שנים ביום הראשון לכניסה לבית הספר, בישראל הצהרה כי גיל הכניסה הוא שש שנים, אך בפועל גיל החתך אינו שש שנים בעת הכניסה לבית ספר, מכיוון שיום הכניסה לשנת הלימודים אינו גיל החתך, הכניסה היא ב אחד לספטמבר וגיל החתך נקבע בדצמבר, מכל האמור מתקבלת המסקנה כי בישראל גיל החתך של הכניסה לבית הספר הינו העולה יחסית בסולם השנה לעומת מדינות אחרות, תאריך החתך במדינת ישראל לשנת 2013 נקבע עד 21 לדצמבר (חוזר מנכ"ל, 2013), כאשר הכניסה היא 1 בספטמבר. אומנם במחקר הנוכחי נעשה שימוש בהוקרה בהשפעת הגיל של הילד בעת הכניסה לכתה אי ולבית הספר, ההנחה כי ישנם ממצאים ברורים המצביעים על הקשר בין גיל הכניסה לבית הספר לבין מוכנות, בבסיס ההנחה של המחקר נמצא כי למידה היא תוצר של בשלות טבעית, אומנם יש הכרה בהשפעת גורמי הסביבה, והנכונות כי זיהויי הגיל המתאים לכניסה לבית הספר הוא דבר משתנה בין מדינות וקהילות_בהתאם לקצב התפתחותם של הילדים, בהתאם למדיניות המדינה, בהתאם לתוכנית הלימודים, בהתאם לבית הספר ובהתאם לסביבה, כאשר הדבר שונה בין מקום למקום, בין בית ספר לאחר או בין מדינה למדינה, דבר בעייתי, אומנם יש שכאלות עולמיות וכמה אלמנטים משותפים אבל ייתכן ודבר אחד המתאים למקום או אוכלוסייה לא יתאים לאוכלוסייה אחרת.

אומנם גם היכרות השפעת הגיל תעלה במצבי סוציאקונומי ירוד, בכך עולה המתאם של רמת השפעת כניסה מוקדמת לבין רמת התפתחות קוגניטיבית, התנהגותית וחברתי רגשי. בהתאם לראיה זו עולה בהרבה מחקרים כי רמת המוכנות תהיה ירודה וההשפעה של הגיל עולה בהתאם לסטטוס משפחתי כמו הכנסה משפחתית ושונוות השכלה של הורים נמצאת קשור בהישגים לימודיים, ברמה דלה של מיומנויות, שפה דלה וקשיים רגשיים וחברתיים,

מכל האמור ולאור החשיבות המחקרית המיוחסת להתחלת הלימודים בכתה אי בגיל כשהילד בשל וכשיר ללמידה פורמאלית, הינם אוכלוסיית הילדים צעירים שעדיין לא מלאו להם שש שנים ועדיין צעירים מעמיתיהם יש צורך בהעמקת והרחבת החשיבות כי מדד התוצאה אינו אך ורק מדד של הישגים לימודיים, אלא המבט הוא של חשיבות ביטוי של יכולת לימודית, רגשית וחברתית.

מינופולציה בין גיל לסביבה

הדגש הינו כי ישנם שני אינדיקטורים להסתגלות, כאשר הראשון הוא המטען האינדיבידואלי הביולוגי הפסיכולוגי האישי, היכולות, המיומנויות, הילד מוכן ללמידה כאשר הוא מצויד במכלול מיומנויות מוגדרות שהם חיוניות ללמידה, והשני הוא מטען הסביבה ואיכות האינטראקציה והתיווך של הסביבה כאשר הדגש הוא מערכת בית הספר והמחנכים כדמויות משמעותיות עבור ילדים.

לגיל הכניסה לבית הספר ישנה השפעה ישירה וקריטית ללמידה, החודש שנולדו בו הילדים מהווה אינדיקטור ומנבא רמה של תוצאות לימודיות, ייתכן והוא יקבע את מעמדם של הילדים בבית הספר, לכן לחודש הלידה יש חשיבות להסתכל עליו בעת הכניסה לבית הספר היסודי, בגישה זו יש היכרות במשקלו של הגיל והבשלות הביולוגית אך ישנה הרחבה והכרה במשתנה הסביבה כאשר המושג מוכנות נחשב כמושג חברתי-תרבותי המתגבש אצל מחנכים, הורים וחברה, עיקר הטענה מופנית לשימוש בהערכת המוכנות לשם מיון והתערבות תוך היכרות ברקע של מאפייני הבשלות הביולוגית וגיל הילדים לבין התנסות, איכות התיווך והחוויה הניזונה מהמשפחה בדרגה ראשונה ומהסביבה החברתית – תרבותית של הילד. בהרבה מחקרים אומנם יש הצגה לגורמים אחרים החשובים והמשפיעים על מוכנות הילדים. אך ההמשגה היא כי הגיל הכרונולוגי הוא המשתנה החזק והמשפיע על מכלול המיומנויות ועל הסקאלה הקוגניטיבית, הנמדדת בהישגים לימודיים. גישה זו קובעת כי הגיל הוא הקריטריון הראשון למוכנות ללמידה, לפני גיל מסוים הילדים נחשבים לא מוכנים ללמידה פורמאלית, הקריטריון הקובע הוא התפתחות הילד עצמו, משתקפת בראיה זו כי הבשלות היא תוצאה של שלבים התפתחותיים ללא קשר עם ניסיון או האינטראקציה של המשפחה והחברה, אם לאלו יש השפעה היא לא הולמת ואינה מספיקה, רק אחרי גיל מסוים הילדים יהיו מוכנים, בשלב לפני בשלות ללמידה בבית הספר הילד צריך לשחק וצריך להתייחס אליו בהתאם לגיל ולשלב ההתפתחות הנמצא בו.

References

1. Black SE, Devreux P, Salvanes KG (2008) Too Young to Leave the Nest? The Effects of School Starting Age.
2. Cameron EM, Reinhertz H. (1986). Birthdate effects on school performance and adjustment: A longitudinal study. *Journal of Educational Research*;79(6);366-372.
3. Cameron, MB., Wilson BJ. (1990). The effects of chronological age, gender, and delay of entry on academic achievement and retention: Implications for academic redshirting. *Psychology in the Schools*;27(3):260-263.
4. Crosser SL. (1991). Summer birth date children: Kindergarten entrance age and academic achievement. *Journal of Educational Research*;84(3):140-146.
5. Crone DA, Whitehurst GJ. (1999). Age and schooling effects on emergent literacy and early reading skills. *Journal of Educational Psychology*;91(4):604-614.
6. Leuven E, Lindhal M, Oosterbeek H, Webbink D (2010) Expanding schooling opportunities for 4-year-olds. *Economics of Education Review* 29, 319 – 328.
7. Raju, M.V.R. & Khaja, T.(2007). Rahamtulla. Adjustment Problems among School Students. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, Andhra University, Visakhapatnam January, Vol. 33, No.1, 73-79.
8. Szilvia, H. & janson, k. (2011). Whose Children Gain from Starting School Later? Evidence from Hunga.
9. Sally P. (2010). Literature Review: Transition from Early Childhood Education to School. Report to the Ministry of Education